

SZATMÁRI FERENC*

Az Európai Unió pénzügyi rendszerei és a magyar csatlakozás

BEVEZETÉS

Magyarország európai uniós csatlakozását követően az országgal szembeni konvergencia kritériumok a szakterületenkénti EU-komformitás megteremtésének irányából jelentkeznek a legalapvetőbb módon. Érvényes ez a követelmény a hazai pénzügyi területre is, ahol a határozott formában jelentkező konvergencia-kritérium időskálájának kezdete a 2004. május 1-jei csatlakozás dátuma, s ha nem is a végső mérföldkő, de a jelenleg belátható legfontosabb határidő a pénzügyi területen a 2010. évre tervezett csatlakozásunk az Európai Monetáris Unióhoz. Ezen az időskálán kell a magyar pénzügyi rendszereknek teljes körűen „képesé és kompatibilissé” válniuk az Európai Unió adekvát rendszereivel.

AZ EURÓPAI UNIÓ PÉNZÜGYI RENDSZEREI

Fejlemények az európai elszámolás-forgalomban

Európa a világ élenjáró tendenciáit, elsősorban az Egyesült Államok pénzügyi rendszereinek fejlődését igyekszik nyomon követni. A jellemző tendencia az elszámolóházi tevékenység állami szférából a piaci szférába történő áttevődése, vagyis a liberalizálódás az elszámolási piacon. Jól nyomon követhető ezzel párhuzamosan az országhatárokon túlnyúló regionális, sőt földrésnyi lefedettségű, nagy egységes rendszerek kialakulása. A regionális elszámolóházak üzleti alapon működ-

* BGF Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar Zalaegerszegi Intézete, Informatika Tanszék, főiskolai adjunktus.

nek a világ egyre nagyobb részén. A pénzügyi rendszerek is felhasználják az új szabványok megjelenését, amelyeket elsősorban az internet hoz magával, s megvalósítanak így új lehetőségeket, pl. az internet alapú tőzsdei tranzakció felvitel lehetőségét.

Központi Bankok Európai Rendszere – KBER

Az európai uniós törekvések jegyében létre kellett hozni az egységes pénzügyi rendszert, az Európai Monetáris Uniót. Ehhez szükség volt az egységes pénz és az európai jegybank megteremtésére is. A nagy lépés 1998. július 1-jén következett be, amikor a megalakult a Központi Bankok Európai Rendszere (KBER). Ehhez 1998. május 26-án a 11 résztvevő tagállam állam- és kormányfői kijelölték a jövőbeli közös európai jegybank elnökét, alelnökét és 4 másik igazgatósági tagját, július 1-jén pedig az Európai Monetáris Intézet (EMI) megszűntével egyidőben megalakult a Központi Bankok Rendszere. A KBER tagjai egyrészt az Európai Központi Bank (EKB), másrészt az Európai Unió 15 tagállamának jegybankjai. Négy EU tagállam (Anglia, Dánia, Görögország és Svédország) központi bankja nem csatlakozott az EMU-hoz, ezen tagállamok nem tartoznak az eurozónába, így speciális státusszal rendelkeznek. Szabadon végezhetik a nemzeti monetáris politikai műveleteiket, de nem vehetnek részt abban a döntési mechanizmusban, amely az eurozónára vonatkozó egységes monetáris politikára vonatkozik.

A Kormányzó Tanács januári döntése alapján 1999. elejétől bevezették az Eurórendszer (Eurosystem) fogalmát, mely az EKB és a 11 résztvevő nemzeti bank együttesét takarja.

A fentiek szerint kialakult európai pénzügyi rendszerben 1999. január 1-jétől bevezették az eurót, egyelőre csak számlapénzként a nemzetközi forgalomban, majd 2002. január 1-jétől készpénz formában is, mint bankjegy és érme. Ehhez rögzítették az ún. konverziós rátákat, vagyis a megszűnő nemzeti valuták akkori érvényes euróárfolyamait.

Európai Központi Bank – EKB

Az European Central Bank (ECB) az Európai Unió pénzügyi rendszerének, a Monetáris Uniónak alappillére, ugyanakkor nem rendelkezik teljes önállósággal az európai monetáris ügyek intézésében, mert a döntési mechanizmusba bevonásra kerültek a 11 EMU tagország nemzeti központi bankjainak kormányzói.

Az EKB jegyzett tőkéje 5 Mrd EUR. A bank kizárólagos tőkejegyzői a nemzeti központi bankok. A tőkejegyzés során az egyes nemzeti bankok (négy tizedes pontossággal kifejezett) súlyát a közösség GDP-jén és népességén belüli tagállami részesedés alapján határozták meg. A 11 eurozónabeli nemzeti bank a tőkejegyzés során a számára előírt összeget egészében, az eurót be nem vezető 4 EU-tagállam nemzeti bankja pedig csak az előírt összeg 5%-át volt köteles befizetni, mely összeggel az EKB működési költségeihez járulnak hozzá. Ezek alapján a befizetett jegyzett tőke nagysága 3,998 Mrd EUR.

Az EKB működési keretei lényegében megfelelnek egy nemzeti központi bank feladatainak.[1]

Központi Bankok Európai Rendszere – KBER

Az European System of Central Banks (ESCB) az Európai Unió pénzügyi rendszerének legmagasabb szintű szervezete. Magába foglalja az EKB-t, valamint a 15 EU tagállam Nemzeti Központi Bankjait (NKB). Az európai szintű monetáris döntések az EKB 3 döntéshozó szervében valósulnak meg, témaköri jogosultsági struktúra mentén. Lényeges momentum viszont, hogy az EKB döntéshozó szerveiben helyet foglalnak a GMU-11, illetve az EU-15 nemzeti központi bankjainak kormányzói is, túl az EKB Igazgatósági tagjain. Ebből a „belső-külsős” résztvevői körből alakul ki az EKB égisze alatti, de valójában KBER EU-s döntési mechanizmus.

A TARGET

A TARGET az EU országokban működő, valós idejű bruttó elszámolás alapján működő fizetési rendszerekből (RTGS), valamint az ezek között összeköttetést biztosító rendszerből (interlinking) áll. A TARGET mozaikszó az angol elnevezés (Trans-European Transfer) kezdőbetűiből alakult ki, jelentésében pedig a közös „cél”-t hordozza, az európai egyesítést.

A TARGET létrehozása

1998 novemberében az EKB kiadta a Trans-európai Automatizált Valós idejű Bruttó Elszámolási rendszer (TARGET) projekt előrehaladásáról szóló harmadik jelentést. Az EMI Tanácsának – ami korábban, az EKB megalakulása előtt a projektet gondozta – minden addigi döntését az EKB Kormányzó Tanácsa elfogadta. Ezzel hivatalosan is létrejött az EU egységes fizetési rendszere, az EU-15 jegybankjai által üzemeltetett hazai RTGS fizetési rendszerek összekapcsolásaként [6].

Korábban az EMI jelentette meg az első jelentést a TARGET-ről, majd a TARGET projekt előrehaladásáról szóló első és második jelentést. 1998. júliusában az EKB két információs anyagot is kiadott a témában: „TARGET brochure” és „The TARGET service level”.

A TARGET 1999. január 1-jei indulásáig és azt követően a kezdeti értékelések időszakában is számos kiadvány jelent meg az EKB gondozásában [2] – [9].

A TARGET működése

A TARGET működésének szervezési alapja a decentralizáció elve, ami elsősorban kényszerűségből került elfogadásra. A fizetési rendszer a már meglévő nemzeti RTGS hazai fizetési rendszerekre alapozódik. A bankközi kiegyenlítés a jegybanki számlákon történik, ezen fizetéseket a jegybankok egymás között bonyolítják. Néhány centralizált funkció is van: TARGET koordinátor, end-of-day funkció, helpdesk, teszt központ, az Euro1 és a CLS számlavezetés és kiegyenlítés.

A résztvevők közötti kapcsolatot a S.W.I.F.T. által nyújtott INTERLINKING szolgáltatás teremti meg. Minden jegybank számlát vezet az összes többi jegybank részére a „határon” átmenő fizetési megbízások teljesítésére. A jegybankok és az EKB egymással szintén S.W.I.F.T. kapcsolatban vannak.

A TARGET euró átutalásokat (credit transfer) bonyolít az EU tagországok között. A bank-to-bank és ügyfél átutalások esetében nincs alsó és felső értékhatár. A fizetéseket a bank a saját jegybankjához nyújtja be, amely a terhelést követően továbbítja a

tételt a jogosult bank jegybankjához. A maximális teljesítési idő 30 perc a két RTGS-re nézve, utána el kell indítani a hibakeresést. Az indító jegybanki terheléstől kezdve a tétel visszavonhatatlan, a fogadó jegybanki jóváírást követően pedig végleges, amiről visszaigazolást kap az indító jegybank.

A működési idő tekintetében egységes az üzemidő, EKB zónaidő szerint, ügyfél tételek: 7.00-17.00 interbank tételek: 7.00-18.00. Szünnapok: szombat, vasárnap, újév, nagypéntek, húsvét hétfő, május 1., december 25-26. Szünnapokon nincs rendelkezésre állás, a kiegyenlítés természetesen euróban történik.

Fontosak a likviditási kérdések is. A kötelező tartalék a nap folyamán felhasználható a fizetések fedezetéül. Korlátlan a díjmentes napközbeni hitelkeret (az EMU tagországoknak). 100%-os fedezet mellett. Az „out” országok kötelesek biztosítani azt, hogy a többi jegybankkal szemben credit pozícióban legyenek, a bankok részére adható hitelkeretet az EKB meghatározza.

A TARGET napvégi folyamat (end-of-day procedure) a tranzakció referencia számokra alapul. Az EKB minden bilaterális kapcsolatra ellenőrzi a nap végén a jegybankok jelentései alapján:

- a legnagyobb interlinking referencia számot,
- valamint a teljesített fizetések értékösszegét.

Hiba esetén elindul a hibakeresési folyamat [12].

A nemzeti központi bankok által üzemeltetett RTGS rendszerekhez csatlakoznak a „belföldi” hitelintézetek és a kivételes jegybanki elbírálás alapján jogosult egyéb résztvevők. A hazai RTGS rendszerek Nemzeti Központi Bankon keresztül mint „ország-kapun át” kapcsolódnak a S.W.I.F.T. által biztosított „Interlinking” kommunikációs rendszerhez, amely az üzenetközvetítéseket és a szükséges informatikai rendszerek közötti konverziókat is végzi. A rendszerben a S.W.I.F.T. üzenetszabványai érvényesek [11].

A TARGET résztvevői

A TARGET fizetési rendszer résztvevői a nemzeti központi bankok által felügyelt, az Európai Gazdasági Térségben alapított hitelintézetek lehetnek, amelyek ezen státuszoknál fogva a nemzeti RTGS rendszerek résztvevői. Kivételként, az adott nemzeti bank jóváhagyása után a következők is részt vehetnek:

- a pénzügyi piacokon is aktív országos és helyi kormányzatok treasury részlegei,
- a közületi szektor testületei, melyek számlákat vezetnek ügyfeleknek,
- befektetési cégek,
- hatósági felügyelet alá tartozó szervezetek, melyek klíring és elszámolási szolgáltatásokat nyújtanak.

A működés részletes szabályait az Iránymutató [11] tartalmazza.

A résztvevők struktúrája széleskörű, 1560 közvetlen és 2270 közvetett tagja van a TARGET-nek (2002. november). Mintegy 40 000 bank, illetve bankfiók érhető el közvetlenül a TARGET használatával. Távoli hozzáférés (remote access) biztosított (akár több RTGS-hez is). Jegybanki hitelt csak a saját jegybankjától kaphat minden hitelintézet.

A TARGET 1-hez több módon is lehetséges csatlakozni. A csatlakozó országok részére az EKB engedélyezte a TARGET kapcsolódást

- saját RTGS-sel;
- ún. klón RTGS-sel;

- másik jegybankban közvetlen tagként (az MNB is);
- saját RTGS-sel közvetett tagként egy másik jegybankon keresztül;
- egy kereskedelmi bankon keresztül [12].

A TARGET díjpolitikája

A külföldi TARGET fizetésekre vonatkozó árpolitikát az EKB 1998. júniusában fogadta el. A közvetlen résztvevők közötti külföldi fizetésekre kiszabandó díj a tranzakciók számától függ a következő degresszív skála alapján: havonta 1,75 EUR az első 100 tranzakció mindegyikéért, 1 EUR a következő 900 tranzakció mindegyikéért és 0,8 EUR minden 1000-t meghaladó tranzakcióért. A díj a fizetés nagyságától és céljától függetlenül azonos, azt csak a küldő nemzeti bank számítja fel. A díj a tranzakció minden kezelési és feldolgozási költségét fedezi, kivéve a fizetési megbízás benyújtója és a küldő nemzeti bank közti kommunikációs költséget. A nemzeti bankok extra díjat számíthatnak fel az olyan fizetési megbízásokra, melyeket nem elektronikus úton továbbítanak. Más (belépési, időszaki) díjat nem számíthatnak fel a külföldi TARGET-szolgáltatásokra. A kereskedelmi bankok közötti verseny dönti el, hogy a bankok ügyfelei mennyit fizetnek a TARGET-fizetéseikért.

A TARGET átalakítása

2002 októberében az EKB Kormányzótanácsa döntés hozott a TARGET továbbfejlesztéséről. Többéves projektet hoztak létre a tagországok és a csatlakozó országok szakembereinek részvételével. 2003. február 6-án a Fizetési és Elszámolási Rendszerek Bizottsága (PSSC) jóváhagyta a TARGET 2 munkabizottság létrehozását (TF-T2).

A TARGET 2 az Eurórendszer jövőbeni RTGS-e lesz, mely a közös platformon (SSP) üzemel. Az európai bankközösség, központi bankok és az EKB igényei szerint készül.

Három központi bank ajánlatot tett az ECB számára (a 3CB közös ajánlata) az SSP megvalósítására. A Bundesbank, a Banca d'Italia, és Banque de France (3CB) bejelentette, hogy együtt pályáznak a rendszer megvalósítására és üzemeltetésére. Az ajánlat alapelvei:

- Az új rendszer teljesíti a felhasználói követelményeket – a TARGET Working Group (TWG) kidolgozta a „TARGET2 user requirements (October 2002)” dokumentumot, mely az európai bankközösség igényeit tartalmazza.
- Az új rendszer biztosítja a tagok egyenlőségét – egy ország bankjai sem élveznek előnyt, a költségviselés meghatározott elvek szerint történik, a 3CB a rendszert a résztvevő jegybankok (melyek a rendszer tulajdonosai lesznek) nevében működteti.
- Az új rendszer megőrzi a decentralizált működés elvét – továbbra is a jegybankok állnak kapcsolatban a saját bankjaikkal, a TARGET2-re történő felkészítés és migrálás a jegybankok feladata.
- Az új rendszert 2007. január 1-jére szállítani kell – a rendszer szakaszos indulására nincs mód, a kötelező alapfunkciókat az indulástól kezdve szolgáltatni kell [13].

EURÓPAI UNIÓS KIHÍVÁSOK ÉS VÁLTOZÁSOK AZ ELSZÁMOLÁS-FORGALOM TERÜLETÉN

A fizetési forgalommal kapcsolatos problémák az európai fizetési övezetben

Az Európai Uniót létrehozó 1992-es maastrichti alapokmány alapvető követelményeket fogalmazott meg a tagországok gazdasági együttműködésére vonatkozóan. Elsődleges prioritást kapott az úgynevezett szabadságjogok érvényesítése az Unión belül. Az áruk, a tőke, a szolgáltatások és a munkaerő szabad áramlását hangsúlyozó vélemények mintegy az összetartozást szimbolizáló jelmondatként jelentek meg a tovább egységesülő Európa horizontján.

A tőke szabad áramlásának megvalósítása azonban a tagországok közti fizetési forgalomban jelentős változtatási kényszert fogalmazott meg. A szabadságjogok törvénybe iktatását követően ugyanis az Európai Unió Bizottsága számos felmérést készített a tagországokon belüli és a tagországok közti elektronikus fizetési forgalom összehasonlítására vonatkozóan, mely felmérések azt az eredményt hozták, hogy a régió- és az országokon belüli fizetési forgalom közt mind volumenében, mind pedig díjszabásában jelentős eltérések mutatkoznak, gátolva ezzel a tőke szabad áramlását. Jól szemlélteti a problémát egy 1999-ben készült felmérés, mely fényt derített arra, hogy míg egy tagországon belüli 100 euró összegű tranzakció átutalási díja nem került többbe, mint 0,1-0,2 euró, addig egy ugyanekkora összegű tranzakció határon túlra történő átutalásának 17,1 eurós díja, több mint százszorosa volt a belöldi tranzakciós költségnek. A tagországokon belüli és azok közti átutalások volumenében hasonló differenciát mutatott a felmérés.

2560/2001 számú EK rendelet

Annak ellenére, hogy a Bizottság a '90-es évek folyamán folyamatosan próbálta elérni az észlelt problémák orvoslását jelentős változás nem történt ezen a téren. Mindezek után az Európai Tanács és Parlament 2001. december 19-én kiadta 2560/2001/EK számú rendeletét, amely tétélesen sorra vette az Unió tagországai közt lebonyolított fizetési forgalomban észlelhető problémákat, illetve sorra vette az ezek megoldáshoz szükséges intézkedéseket. A rendelet megfogalmazta, hogy a belső piac működésének érdekében gondoskodni kell arról, hogy a határokon átnyúló, euróban történő fizetések költségei azonosak legyenek az egy tagállam határain belül kezdeményezett, euróban történő fizetések költségeivel. Fontos követelményként fogalmazta meg továbbá a rendelet az olyan fejlesztésekről való gondoskodást, amelyek megkönnyíthetik a határokon átnyúló fizetések teljesítését, a készpénz-átutalási szolgáltatást nyújtó intézmények számára. A rendelet elsősorban a feldolgozási mechanizmus előírta az IBAN és a BIC használatát a térségben működő bankok számára annak érdekében, hogy az átutalási folyamat könnyebbé és hatékonyabbá váljon.

A rendelet a maximum 12 500 euró összegű tranzakciókkal kapcsolatban fogalmazta meg a fenti követelményeket, melyek összeghatára 2006. január 1-től 50 000 euróra emelkedik.

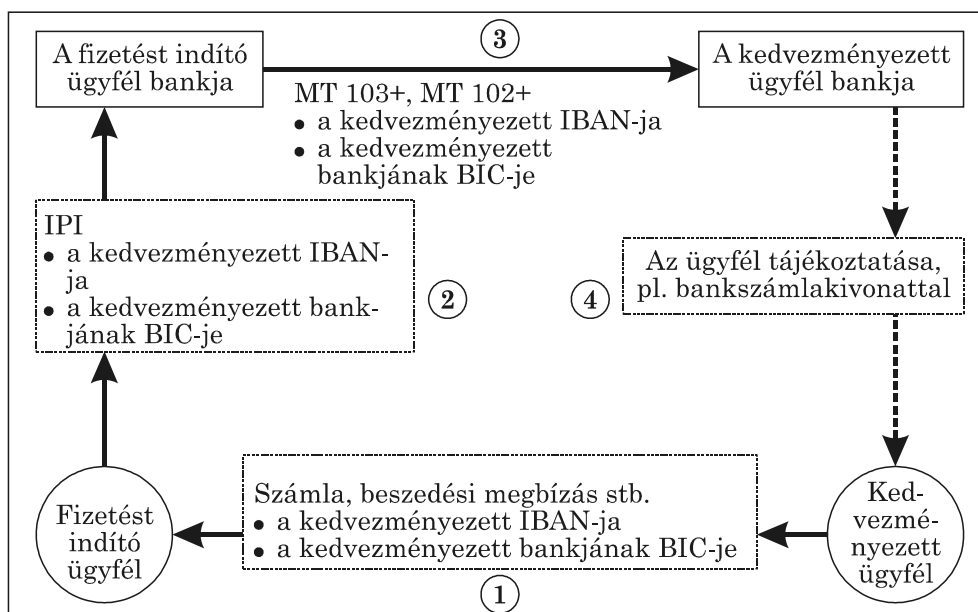
Az Európai Központi Bank szerepe

Annak érdekében, hogy a bankszektor és a fizetési infrastruktúra szereplői hozzáfogjanak a fenti hiányosságok minél előbbi megszüntetéséhez az EKB adminisztratív intézkedéseket helyezett kilátásba, illetve az is felmerült, hogy amennyiben nem történnek meg a szükséges változások, az EKB szolgáltatóként fog fellépni a szektorban. Erre azért került sor, mert az Európai Parlament felszólította az EKB-t, hogy közvetlenül nyújtson fizetési szolgáltatásokat az Unió lakosságának. Mivel azonban ennek technikai megvalósítása a TARGET rendszeren keresztül meglehetősen bonyolult, illetve felettebb költséges lenne, így az EKB, a bankközi együttműködést szorgalmazta.

Az STP feldolgozás

A Közösség rendeletében megfogalmazott szabványosítási folyamatnak szükségessége az úgynevezett STP feldolgozás megvalósításában mutatkozik meg leginkább.

A Straight Through Processing lényege az, hogy a Nemzetközi Bankszámlaszám (IBAN), illetve a Bank Azonosító Kód (BIC) segítségével egy olyan tranzakció feldolgozási folyamat épül ki, amely nélkülözi az emberi beavatkozás szükségességét, ezáltal jelentős mértékben csökkentve a feldolgozás idejét és költségeit.

1. ábra
Az STP feldolgozás folyamata

International Payment Instruction (IPI)

A nemzetközi fizetési megbízás papír alapú átutalási megbízás. Az IPI-t a kedvezményezett állítja ki, és egy számlával, vagy egy számlára történő hivatkozással küldi el a kötelezethez. A kötelezett az előre kiállított bizonylat még hiányzó a kötelezetre vonatkozó részeit kitölti, majd ezt követően a kötelezett fogja az IPI-t, illetve az azon található információkat felhasználni arra, hogy megbízást nyújtson be bankjának az átutalás végrehajtására.

Az IPI lehetővé teszi a banktól bankig terjedő STP eljárás alkalmazását, ami biztosítja az információ pontos, gyors és hatékony feldolgozását. A IPI támogatja az IBAN használatát, továbbá alkalmazása kiküszöböli a nemzetközi fogyasztói és üzleti fizetésekre jellemző hibákat, valamint az alkalmazó országok számára egységes nemzetközi számlafizetési lehetőséget biztosít.

Euro Banking Association (EBA)

Az Euro Banking Association 1985-ben jött létre. Az EBA-t 18 kereskedelmi bank és az Európai Befektetési Bank alapította, az Európai Bizottság valamint a Nemzetközi Elszámolások Bankjának támogatásával. Az szervezet eredetileg azt a célt kapta, hogy támogassa az ECU-t, illetve, hogy népszerűsítse annak használatát az ECU Clearing rendszeren keresztül.

Az EBA az ECU megszűnésével új fizetési rendszert épített ki: az EURO1-et, amely rendszer technikailag teljes mértékben az ECU elszámolási rendszerre támaszkodott.

Ezt követően az EBA az EURO1-es rendszer kiegészítéseként egy, az alacsony összegű tranzakciókat kezelő rendszert fejlesztett STEP1 néven, a STEPS (Straight Through European Payment Systems) program keretében, mely program fő célja, hogy teljes körű szolgáltatást nyújtson az elszámolásforgalom területén az európai térségben.

EBA Clearing

Az EBA Clearing társaság 1998-ban jött létre 52 európai és más a világban működő jelentősebb bank részvételével. Az EBA működése során létrehozott elszámolási rendszerek üzemeltetését folyamatosan az EBA Clearing vette át. Az EBA Clearingnek 70 részvényes bankja van, melyek az EURO1, a STEP1 és a STEP2 rendszereket üzemeltetik. A vállalat folyamatosan fejleszti szolgáltatásait annak érdekében, hogy megfeleljen az Egységes Európai Fizetési Térség bankjai elvárásainak. Az EBA-val való együttműködésével pedig időről időre részt vesz a működőképes páneurópai fizetési környezet kialakításában.

Az EURO1 rendszer

Az EURO1 az Európai Unió tagországainak bankjai közt lebonyolított nagy összegű euró tranzakciók elszámolását végző rendszer, amely 1998-óta működik. A rendszer a SWIFT hálózatra épülő költség-hatékony és biztonságos elszámolási folyamatot biztosít a tagjai számára. Az EURO1-es rendszer az Európai Központi Banknál vezetett elszámolási számlákon végzi a tranzakciók klíringjét.

A rendszernek jelenleg 71 direkt és 45 indirekt tagsági viszonyal rendelkező tagja van, és több mint 8500 BIC címezhető meg a rendszerben. 1998-tól az EURO1-es rendszert az EBA Clearing üzemelteti.

A STEP1-es rendszer

A STEP1-es rendszer 2000 novemberében kezdte meg működését, azzal a céllal, hogy támogatást nyújtson a pénzüintézetek számára a határon túli euró átutalások alacsony költségű és biztonságos lebonyolításához. A rendszer létrehozásának elsődleges célja tehát az volt, hogy segítséget nyújtson a bankoknak a törvényben előírt és az ügyfelek által is egyre inkább szorgalmazott kötelezettségeknek. Továbbá ezen a rendszeren keresztül lehetővé vált, hogy azok a pénzüintézetek is csatlakozhassanak az EBA EURO1-es rendszeréhez, amelyek ezen rendszer szigorú csatlakozási kritériumait nem voltak képesek teljesíteni.

Az STEP1-es rendszer minden olyan bank számára nyitott, amely az Európai Unión belül működik. A rendszertagsághoz nincs szükség sem bizonyos szintet elérő kockázati besorolásra, sem pedig meghatározott szintű tőkeellátottságra.

A STEP2 RENDSZER BEMUTATÁSA

A '90-es évek végén az európai elszámolási rendszerekkel kapcsolatban felmerült problémákra az Európai Uniót irányító intézmények széleskörű megoldást kerestek. Célként fogalmazódott meg, a fent említett Egységes Európai Fizetési Térség (SEPA) megvalósítása, annak érdekében, hogy kialakuljon a „hazai fizetési térség” fogalma, erősödjön a közös valuta pozíciója, és mélyebbé váljon a gazdasági integráció a Közösségen belül. Olyan elszámolási rendszer kialakítása vált tehát szükségessé, amely hatékonyan kezeli az Unió tagországai közt folytatott kis összegű euró átutalásokat.

Így jött létre a STEP2-es rendszer, az első pán-európai elszámolási rendszer a tömeges euró átutalások kezelésére. A rendszer a 12.500 euró összeghatárig terjedő átutalásokat dolgozza fel. A rendszer kialakítása során, a széles körben elfogadott szabványokat és a legújabb technológiát vették alapul. A rendszer kötegelte formában fogadja és küldi a tranzakciókat, amely lehetővé teszi azok gyors és költség-hatékony feldolgozását.

A STEP2-es rendszer 2003. áprilisában kezdte meg működését megelőzve, az Európai Bizottság 2560/2001-es számú rendeletének életbe lépését. Mivel a STEP2-es rendszer maximálisan megvalósítja a rendelet előírását, az olcsó és hatékony európai szintű elszámolási rendszer kiépítésével kapcsolatban, jelentős szerepet játszik a SEPA kialakításában is.

A rendszernek jelenleg 78 direkt és több mint 1300 indirekt státusszal rendelkező tagja van. A rendszer átlagosan mintegy napi 125 000 tranzakciót kezel, amely a bel-földi elszámolási rendszerek tranzakció volumenéhez képest elenyésző, mégis jelentős szerepet tölt be az egységes piac hatékony működésében.

Tagsági formák a STEP2-es rendszerben

A tagsági formával kapcsolatban a bankok részéről megjelenő igényeknek eleget téve a STEP2-es rendszer kétféle tagsági formát kínál ügyfeleinek.

A rendszerben lehetővé válik a direkt tagsági forma, valamint az indirekt státuszú tagság. Az indirekt tagsági formával rendelkező ügyfelek a direkt tagsági formával rendelkező tagokon keresztül fogadhatnak és küldhetnek tranzakciókat a rendszerben.

Mivel a STEP2-es rendszer az EURO1 vagy a STEP1 rendszerekben teljesíti az elszámolásokat, ezért a STEP2-es rendszer tagjai direkt tagsági formával rendelke-

nek ezen rendszerekben is. Az említett két rendszerben, az EBA Clearing által 2003 novemberétől kialakított úgynevezett „pre-found” tagsági formával bíró tagok is direkt tagsági formával rendelkeznek a STEP2-ben.

Az elszámolás lebonyolítása a STEP2-es rendszerben

A STEP2 rendszer két elszámolási napot vesz igénybe a kis összegű euró átutalások terhelésére és jóváírására.

A rendszer tagjai a D-1 elszámolási napon reggel 10.00-tól este 22.00-ig fogadja a rendszertagok tranzakcióit. A tranzakciók elszámolására másnap – D elszámolási napon – kerül sor reggel 7.30 és 8.00 között.

A rendszer a maximum 12 500 euró összegű tranzakciók elszámolását teljesíti egészen 2006-ig, amikortól az összeghatár 50 000 euróra módosul.

A hazai hitelintézetek csatlakozása a STEP2-es rendszerhez

A Fizetési Rendszer Fórum (FRF)

A Fizetési Rendszer Fórumot a Magyar Nemzeti Bank kezdeményezésére alapították a pénzforgalomban meghatározó szerepet játszó hitelintézetek, az MNB, a Magyar Bankszövetség, valamint a Magyar Államkincstár 2003. június 11-én. Az FRF tagjai közé tartoznak továbbá az elszámoló házak, az Országos Takarékszövetkezeti Szövetség, a Takarékszövetkezetek Országos Érdekképviselői Szövetsége és a Magyar Posta Rt.

Az FRF célja a hazai fizetési rendszerek piaci igényeknek megfelelő, folyamatos és hatékony fejlesztése, a rendszerek európai fizetési rendszerekbe történő integrációjának elősegítése. Az FRF ajánlásokat dolgoz ki a hitelintézeti és a fizetési rendszer tagjai, valamint a szabályozó hatóságok részére.

Az FRF jelentős szerepet játszott a hazai hitelintézeti szektor STEP2-es rendszerhez való csatlakozásának megvalósításában.

A csatlakozás előkészítése

A hazai hitelintézeti szektor az ország uniós tagsága révén szintén köteles megvalósítani a 2560/2001. számú Bizottsági rendelet által megfogalmazott követelményeket. A hazai bankoknak is fel kell készülniük arra, hogy képesek legyenek a kis összegű euróátutalások gyors és olcsó kezelésére.

Ennek megvalósítására a belföldi elszámolásforgalom lebonyolítója a GIRO Rt. és a Magyar Nemzeti Bank keresett közös megoldást. A két intézmény közös projekt keretében dolgozta ki, a hazai hitelintézeti szektor csatlakozásának technikai feltételeit.

A hazai bankok csatlakozási lehetősége a STEP2-es rendszerhez

A STEP2-es rendszerhez való csatlakozásnak alapvetően három formája valósulhat meg a hazai bankok esetében:

- közvetlen csatlakozás,
- közvetett csatlakozás,
- saját banksoport, belső hálózatán keresztül.

A közvetlen csatlakozásnak nincsenek különösebb pénzügyi kritériumai, ugyanakkor az ilyen formában megvalósuló csatlakozás technikai feltételeinek megteremtése olyan indokolatlan plusz terhet róna, a rendszert egyébként alacsony tran-

zakciószámmal igénybe vevő hazai bankok számára, mely indokolatlanná teszi ennek felvállalását.

A bankcsoporton belüli megoldás (pl. HVB Hungary Rt.), ahol a bankcsoport központján keresztül az akár különböző tagországokban található leánybankok is elérhetőek az anyabank által nyújtott belső hálózaton keresztül, kedvező feltételekkel.

A közvetett csatlakozás egy olyan intézmény révén megvalósítható csatlakozási forma, amely intézmény a rendszerben közvetlen tagsággal rendelkezik.

A Magyar Nemzeti Bank által készített felmérés arra is választ próbált keresni, hogy a hazai bankok milyen csatlakozási formát kívánnak megvalósítani. A felmérésekből kiderült, hogy a hazai bankok közül egyetlen egy sem kíván közvetlen formában csatlakozni a rendszerhez, valamint, hogy túlnyomó többségük a közvetett csatlakozási formát kívánja megvalósítani.

A közvetlen tagság többek között azért sem kifizetődő megoldás a hazai bankok részére, mert a rendszer direkt résztvevőinek a tranzakciók teljesítését végző EURO1/STEP1-es rendszerben is tagsággal kell rendelkezniük, melynek formái az alábbiak lehetnek:

- közvetlen tagság,
- úgynevezett „pre-fund” tagság,
- közvetett tagság.

A EURO1-es rendszerhez való közvetlen csatlakozás formája nem jöhet számításba, hiszen ennek minimális saját tőke igénye 1,25 Mrd euró. A STEP1-es rendszerhez való csatlakozás pedig, csak olyan bankok számára javasolt forma, melyek jelentős forgalmat bonyolítanak le ezen a téren. A közvetett csatlakozásra egy levelezőbankon keresztül nyílik lehetőség, míg a „pre-fund” tagsági forma kifejezetten a jegybankok részére bevezetett megoldási lehetőség.

Mindezek figyelembevételével Magyarországon az a megvalósítási terv született, hogy a Magyar Nemzeti Bank „pre-fund” tagsági formával vesz részt az EURO1-es rendszerben annak érdekében, hogy a STEP2-es rendszerben megjelenő kötelezettségeinek eleget tudjon tenni. A STEP2-es rendszerhez, közvetlen tagsági formával csatlakozik az MNB, a hazai bankszektor pedig, a jegybankon keresztül megvalósuló indirekt tagsági formával válik a rendszer részesévé.

A CSATLAKOZÁS TECHNIKAI MEGVALÓSÍTÁSA

A hazai bankok STEP2-es rendszerhez való csatlakozása a nemzeti klíringház a GIRO Rt., valamint a MNB bank által kidolgozott és működtetett rendszeren keresztül kerül megvalósításra. A csatlakozás technikai megvalósításának nagyobb hányadát a GIRO Rt. bonyolítja, egyrészt a már meglévő infrastruktúrájának felhasználásával, másrészt pedig, a STEP2-es rendszerben való részvételhez szükséges egyedi fejlesztések megvalósításával.

A HUNSTEP2 rendszer bemutatása

A HUNSTEP2 rendszer alapvető célja, hogy támogatást nyújtson a bankok magyarországi csatlakozási pontja, a bankok közti tranzakciók, az MNB elszámolási rendszere, valamint a STEP2-es rendszer részére.

A HUNSTEP2 rendszer a hazai klíringháznál kerül telepítésre, annak érdekében, hogy interfészként szolgáljon a rendszertagok, az MNB és a STEP2-es rendszer közt.

A 2005. május 29-től működő HUNSTEP2 rendszernek az elszámolási folyamat zökkenőmentes lebonyolításához alapvetően a következő funkciókat kell ellátnia:

- hozzáféréssel kell rendelkeznie a GIRO Rt. jelenlegi adatátviteli rendszeréhez a GIRONet-hez,
- statikus adatkezelést kell végeznie,
- kezelnie kell az MNB által naponta rendelkezésre bocsátott, az egyes ügyfelekkel kapcsolatos euró-limiteket,
- fogadnia kell a hazai szektor által a STEP2-es rendszerbe küldött tranzakciókat,
- a megfelelő átalakítások után, a fogadott tranzakciókat tovább kell küldenie a STEP2-es rendszerbe,
- meghatározott ellenőrzési feladatokat kell végrehajtania a tranzakciókon, (strukturális felépítés, limitellenőrzés, általános adatok ellenőrzése),
- fogadnia kell a STEP2-es rendszer által a rendszer belföldi résztvevőinek küldött fájlokat,
- a STEP2-es rendszertől érkezett fájlokat megfelelő átalakítás után továbbítani kell a rendszer tagjai részére.

A Magyar Nemzeti Bank szerepe a STEP2-es elszámolások lebonyolításában

A Magyar Nemzeti Bank a kis összegű euró átutalások lebonyolítását a GIRO Rt.-vel közösen végzi. Az elszámolások technikai lebonyolításának nagyobb részét ugyan a hazai klíringház végzi el, az MNB nélkül azonban a rendszerhez való csatlakozás elképzelhetetlen, ugyanis a Magyar Nemzeti Bank az egyetlen olyan intézmény jelenleg Magyarországon, mely tőkeerőssége révén képes megfelelni az EURO1-es rendszer tagsági kritériumainak, amely viszont elengedhetetlen a tranzakciók elszámolásának érdekében.

Az MNB feladatait az alábbiak szerint lehet összefoglalni:

- közvetlen tagság az EURO1 és STEP1 rendszerekben,
- euró számlák vezetése a rendszer tagjai részére,
- a rendszertagok nyilvántartásával kapcsolatos adminisztráció,
- kommunikáció az EURO1-gyel és a STEP2-vel a SWIFTNet-en keresztül,
- díjak beszedése a rendszer tagjaitól.

Az MNB feladata továbbá, hogy rendelkezésre bocsássa az összes STEP2-be küldött elszámolás fedezetét a D-1 napon. Az MNB az EURO1-es rendszerben történt elszámolást követően elszámolja a rendszertagok számláin azok terhelési pozícióit a D-1 napon. A D elszámolási napon érkezett jóváírási tranzakciók elszámolása szintén az MNB feladata, továbbá ha FVR és CPF fájlok érkeznek, akkor módosítania kell a D-1 napi terhelési pozíciókat. A terhelési értesítések formátuma mind az MNB mind pedig, a rendszer tagjai számára ugyanolyan formátumúak, azzal az eltéréssel, hogy míg egy-egy rendszertag csak a rá vonatkozó pozícióról kap jelentést, addig az MNB minden rendszertag pozíciójáról jelentést kap.

HELYZETÜNK A TARGET2 INDULÁSAKOR

A helyzetünket a következő tényezők határozzák meg alapvetően:

- A TARGET2 indulásakor (mely a projektterv szerint 2007. január) a törvényes fizetőeszköz még a forint lesz, a hazai forgalom, a monetáris politika végrehajtása, a kötelező tartalék képzés stb. forintban történik.
- A TARGET2 csatlakozás az EMU-hoz történő csatlakozásunktól kezdve kötelező, addig döntés kérdése (a bankok is dönthetnek arról, hogy kívánják-e TARGET tagok lenni az MNB-n keresztül).
- A VIBER működtetése (valamint a BKR, KELER kapcsolat) változatlanul az MNB feladata, ugyanakkor a TARGET2-vel kapcsolatosan csak bizonyos feladatokat kell ellátni.

Bárhogyan is alakul a jövő, a konvergencia követelményeknek megfelelően az MNB-nek végül is csatlakoznia kell a TARGET2 rendszerhez.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] SOÓS JÁNOS: Az Európai Központi Bank működési keretei, MNB Műhelytanulmányok. Budapest 2002.
- [2] EKB Információs anyag: „TARGET brochure”. 1998. július.
- [3] EKB Információs anyag: „The TARGET service level”. 1998. július.
- [4] EKB Információs anyag: „Press Release on TARGET”. (1 July 1998)
- [5] EKB Információs anyag: „Policy statement on euro payment and settlement systems located outside the euro area”. (3 November 1998)
- [6] EKB Információs anyag: „Third progress report on the TARGET project”. (12 November 1998)
- [7] EKB Információs anyag: „TARGET testing completed”. (17 December 1998)
- [8] EKB Információs anyag: „Successful launch of TARGET”. (4 January 1999)
- [9] EKB Információs anyag: „TARGET: temporary extended service window”. (11 January 1999)
- [10] EKB Információs anyag: „TARGET price structure”. (10 June 1998)
- [11] EKB kiadvány: „The TARGET Guideline”. 1999.
- [12] MORVAYNÉ ARADI ANNA: TARGET 1, Előadássorozat – MNB, 2005. május.
- [13] MORVAYNÉ ARADI ANNA: TARGET 2, Előadássorozat – MNB, 2005. május.
- [14] ALMÁSI SZABOLCS: Hitelintézetek közötti elektronikus elszámolási rendszerek Magyarországon, és kapcsolódási lehetőségeik az Európai Unió rendszerekhez GIRO Rt. 2005. Budapest.
- [15] www.mnb.hu